

Eens afwijkend, altijd een afwijking?

GEWEI-ONTWIKKELING IN BEELD

Sommige reebokken hebben een bijzondere koptooi. Vaak worden dergelijke 'afwijkingen' direct op de afschotlijst geplaatst. Dat is jammer, want het is interessant om te zien of de reebok in kwestie het jaar daarop opnieuw een afwijkend gewei opzet. Dat hoeft lang niet altijd het geval te zijn, de oorzaken zijn immers divers. Bas Worm volgde vier jaar lang een bok met een opmerkelijk gewei.

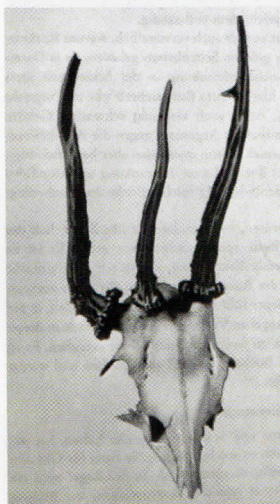
Tekst en foto's Bas Worm

In de bronst van 2007 werd ik geattendeerd op een reebok met een afwijkend gewei. 'Een opvallende verschijning, rare knobbels met punten naar boven en achteren', zo luidde de omschrijving. Prikkelend genoeg om mijn vertrouwde aanzitplek te verplaatsen naar de plek waar de bok gezien was.

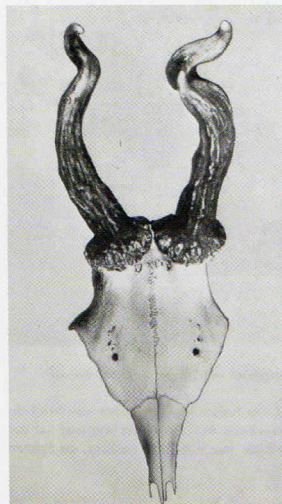
Eerste ontmoeting

Toen ik mijn camouflagehutje had opgezet, be kroop mij al gauw onzekerheid of ik wel de juiste plek had gekozen. Niet toevallig in het loopje van de bok? Zit ik er niet te dicht op of

juist te ver af (het is best een groot perceel)? Hebben ze me al niet zien aankomen? En zo mijmer ik door, soms mijn blik werpend op een haas of buizerd die zich in mijn blikveld vanuit het bos onder de draad door, het grasland op. Het geluk is met mij, want de bok met de rare stangen is er ook bij, geen twijfel mogelijk. Gedrongen, sterk parelende, donkere stangen. De linkerstang is een dwars gesteld gaffeltje op een brede basis. De rechterstang heeft een groot naar achteren wijzend end, waarin je met wat moeite drie enden zou kunnen ontdekken. Ik heb een dergelijke bok nooit eerder waargenomen. In alle rust, met een fleece over de camera om het geluid te minimaliseren, maak ik een serie opnames. Vastgelegd!

Meerstangigheid

Kurketrekkergewei

Leergewei

Pruikgewei

Ramsgewei

Tulpgewei

Eenstangigheid

Uit: *Das Rehwild*, Ferdinand von Raesfeld (9e oplage)

Afwijkende geweevormen en (mogelijke) oorzaken

Soort gewei	Genetische mutatie/aanleg	Bastbeschadiging mechanisch	Hormonale verstoring	Stofwisselingsverstoring/voedselarmoede/parasitair	Rozenstokbeschadiging
Tulpgewei	•••				
Veelendigheid	•	•••			
Blaasgewei		•••			
Pseudo-meerstangigheid		•••	•		
Pruikgewei			•••		
Platkop (geen gewei)			•••		
Dubbelkop			•••		
Leergewei			•••		
Eenstangigheid	•?		•••		•••
Echte meerstangigheid	•				•••
Pendelgewei					•••
Kurketrekker/ramsgewei/widdergewei				•••	
Rubbergewei				•••	
Houtskoolgewei/veengewei	•			•••	

••• meest voorkomende oorzaak • mogelijke oorzaak, minder waarschijnlijk •? mogelijke oorzaak, discutabel

Verklaring

Blijf keer ik huiswaarts. Om daar in de literatuur te duiken: *Das Geweih* van Anton Bubenik en het weliswaar recentere, maar inmiddels ook lastig verkrijgbare *Abnorme Böcke* van Ulrich Herbst. Want wat is de oorzaak van deze abnormale geweivorm zijn? Een afwijkende geweivorm kan het gevolg zijn van een genetische of hormonale afwijking, maar meestal is er sprake van een (tijdelijke) verstoring tijdens de opbouwfase, in de bastperiode dus. Die verstoring kan het gevolg van ziekte zijn of een mechanische beschadiging (trauma), zoals een klap op het zachte bastgewei of op de rozenstok. Bijvoorbeeld wanneer een bok in paniek wegvlucht en vervolgens met hoge snelheid in aanraking komt met een hek, draad of laaghangende tak. Leidt dit tot een beschadiging van de stang, dan is meestal sprake van een eenjarig verschijnsel. Na het afwerpen kan dan weer een 'gewone' stang worden opgezet. Als daarentegen de rozenstok flink is beschadigd, dan zijn opeenvolgende afwijkende geweien meestal het gevolg.

**Het blijkt niet mee te vallen de bok
regelmatig te zien te krijgen**

2007

2008

2008

2009

Verschillende typen

Een bekend voorbeeld van een afwijking die het gevolg is van een verstoorde hormoonbalans is het pruikgewei. Voorbeelden van afwijkingen met een genetische oorzaak zijn het tulpgewei en veelendigheid. Dat laatste kan ook het gevolg van een bastbeschadiging zijn. Maar ook (parasitaire) verstoringen in de stofwisseling kunnen tot typische afwijkingen leiden, zoals het kurketrekker- en rubbergewei. Reewildspecialisten zijn het niet altijd helemaal met elkaar eens over wat nu precies de oorzaak voor welke afwijkende geweivorm is. De oorzaak is ook niet altijd makkelijk te achterhalen.

Vrij normaal

Terug naar mijn bok, die ik intussen de bijnaam 'Gekke bok' heb gegeven. Is zijn koptooi onder te brengen in een van de geweytypen uit figuur 1? Alleen dat blijkt al een lastige opgave. Er zit maar een ding op: het dier zo goed mogelijk blijven volgen! Het blijkt niet mee te vallen de bok regelmatig te zien te krijgen. In februari 2008 probeer ik via een aanzit op dezelfde plek wat wijzer te worden. Ik heb geluk, de Gekke bok toont zich in vol bastgewei. Het 'knipje' bovenin zijn linkeroor en de duidelijke (donkere) haarboog enige centimeters boven het linkeroog bevestigen mijn vermoeden: dit is hem! Gauw verder kijken: de rechterstang heeft nog steeds een lang naar achteren wijzend end, maar is minder dik in de basis. De linkerstang heeft zich, zij het wat kronkelig, ontwikkeld tot een vrij normale ogende drie-endige stang.

Een bastbeschadiging is de meest voorkomende oorzaak van een afwijking

Verwond

In april heeft hij geveegd en kan ik hem fotograferen. De conclusie is dat zijn gewei duidelijk minder afwijkend is ten opzichte van het jaar daarvoor. Tijdens de bronst is hij een duidelijk territoriale bok. De normalisatie in het gewei blijkt zich door te zetten: in 2009 is hij een 'gewone' zesender met mooie parelrijke stangen en zware rozen. In 2010 krijg ik hem niet in de bastperiode te zien. Is hij verdwenen? Regelmatig ga ik naar hem op zoek, inmiddels vertrouwd met zijn loopjes en andere voorkeuren, maar het levert niets op. Tot de bronst: in augustus duikt hij twee weitjes westelijker op, in gezelschap van een reekalf. Hij maakt een onzekere indruk en blijft in de rand van het struweel. Als hij gaat zitten, zie ik met de verrekijker wat ik door de cameralens nog niet had gezien: hij heeft flink teruggezet en is verwond aan zijn linker oog. Dat verklaart zijn onzekere gedrag. Hij doet niet meer mee. Na die avond heb ik hem nooit meer gezien. Of hij een natuurlijke dood is gestorven?

De bok met de rare stangen is er ook bij, geen twijfel mogelijk

Rozenstok

De vraag blijft wat de afwijking in het eerste jaar (2008) veroorzaakt heeft. Een incidentele bastbeschadiging lijkt uitgesloten, want dan had de bok in 2009 niet nogmaals een vergelijkbare afwijkende rechterstang opgezet. Een ziekte of parasitaire aandoening is daarmee ook van tafel, want dan zou het dier wel heel langdurig ziek geweest zijn. Bovendien liet het zich vanaf het begin aanspreken als een gezond dier: goed van grootte en gewicht, goed in de vacht. Een genetische oorzaak is ook onlogisch, want de afwijking is allerminst permanent gebleken.

Dat brengt mij uiteindelijk toch bij een rozenstokbeschadiging, maar dan wel een dubbele omdat beide stangen in 2008 afwijkend waren. Het kenmerk van rozenstokbeschadigingen is dat ze in de loop der jaren weer kunnen herstellen en de stang die zich erop vormt ook weer normaliseert. Uitzonderingen hierop zijn zware rozenstokbeschadigingen die tot de bekende een- of tweezijdige pendelgeweien leiden. Was de bok gevonden, dan waren we wellicht meer te weten gekomen over de oorzaak van de afwijking. Dat deze in nevelen gehuld blijft, versterkt de fascinatie voor deze diersoort. •

Heeft u een alternatieve verklaring voor de gewei-ontwikkeling van deze bok? **Mail naar redactie@jagersvereniging.nl**

